

Проаналізувавши ситуацію з освітою (передусім університетською) в нашій країні, можна лише стверджувати, що із введенням нових освітніх стандартів доля гуманітарних дисциплін цілком залежатиме від адекватної оцінки чиновників від освіти, керівників вищих навчальних закладів різних ланок їхньої ролі й місця в системі освіти майбутнього.

Висновки

Модернізація й реформування системи вищої освіти є необхідною умовою для подальшого функціонування суспільства. Проте їхнє успішне завершення обумовлено дією низки факторів. Замало лише детального обговорювання проблем на чисельних конференціях, симпозиумах, «круглих столах» тощо. Успіх перетворень у сфері освіти залежатиме, перш за все, від наявності політичної волі вищого керівництва країни, адекватного розуміння ролі й місця вищої школи в сучасному нестабільному світі.

Важливою умовою є якнайшвидший перехід від теорії до практичних справ. Проте найголовнішим і досі відкритим залишається питання: хто саме зможе довести справу реформування до кінця? З таким складним завданням не здатні впоратися дилетанти, чиновники з міністерства, далекі від реальних проблем освіти й освітян. Під силу це лише справжнім професіоналам своєї справи, які дійсно зацікавлені в прогресивних змінах усієї системи освіти.

Список літератури

1. Довженко Л.П. Современное университетское образование: проблемы и тенденции [Электронный ресурс] / Л.П. Довженко // Гуманитарный вестник. – М. : МГТУ им. Н.Э. Баумана, 2013 вып. 4 – С. 2. – Режим доступа – <http://hmbul.bmstu.ru/catalog/pedagog/engped/58.html>. – Название с экрана.

2. Купцов И.В. Образование, наука, мировоззрение и глобальные вызовы XXI века / И.В. Купцов – Спб.: Алетейя, 2009. – 423 с.

3. Кастельс М. Информационная эпоха: экономика, общество и культура / М. Кастельс ; [пер. с англ. под науч. ред. О.И. Шкаратана]. – М. : ГУ ВШЭ, 2000. – 608 с.

4. Тоффлер Е. Новая парадигма власти: знания, богатство, сила [Текст] / Е. Тоффлер ; [пер. з англ. Н. Бордукова]. – Х. : Акта, 2003. – 688 с.

5. Рыбин В.А. Университет XXI века : Антропологические перспективы образования и культуры / В.А. Рыбин. – М. : Книжный дом «ЛИБРОКОМ» 2012. – 176 с.

6. Кларк Б.Р. Создание предпринимательских университетов : организационные направления трансформации [Текст] / Б.Р. Кларк ; [пер. с англ. А. Смирнова]. – М. : Изд. дом Гос. ун-та – Высшей школы экономики, 2011. – 240 с.

7. Броннікова Л.В. Проблеми розвитку науки і освіти в інформаційному суспільстві / Л.В. Броннікова // Вісник Національного авіаційного університету. Серія: Філософія. Культурологія: Зб. наук. праць. – Вип. 2 (24). – К. : НАУ, 2016. – С. 40-43.

8. Дротянко Л.Г. Інформаційне суспільство і сучасний університет / Л.Г. Дротянко // Вісник Національного авіаційного університету. Серія: Філософія. Культурологія: Зб. наук. праць. – Вип. 2 (6). – К. : НАУ, 2007. – С. 5-8.

9. Сухова Н.М. Тенденції сучасної освіти: перспективи для реформ освітнього процесу в Україні / Н.М. Сухова // Вісник Національного авіаційного університету. Серія: Філософія. Культурологія: Зб. наук. праць. – Вип. 1 (21). – К. : НАУ, 2015. – С. 127-130.

10. Оноприенко В.И. Трансформация идеи университета в современном обществе / В.И. Оноприенко // Вісник Національного авіаційного університету. Серія: Філософія. Культурологія: Зб. наук. праць. – Вип. 1 (17). – К. : НАУ, 2013. – С. 97-101.

11. Бойченко М.І. Філософські засади застосування системного підходу у сфері освіти / М.І. Бойченко // Політологічний вісник. Зб. наук. праць. – Вип. 45. – К. : «ІНТАС», 2009. – С. 95-107.

12. Ильин В.В. Теория познания. Эпистемология / В.В. Ильин. – М. : Издательство МГУ, 1994. – 136 с.

13. Кадникова Л.В. Философские науки в системе образования культуры постмодерна / Л.В. Кадникова, Л.И. Мокляк // Вісник Національного авіаційного університету. Серія: Філософія. Культурологія: Зб. наук. праць. – Вип. 1 (17). – К. : НАУ, 2013. – С. 116-120.

14. Семенова Т.Н. Роль философии в подготовке инженерных кадров XXI века [Электронный ресурс] / Т.Н. Семенова // Российский государственный университет нефти и газа имени И.М. Губкина. – Режим доступа : philosophy.gubkin.ru/prepod.php?id=23. – Название с экрана.

Н.А. Ченбай

ГУМАНИТАРИЗАЦИЯ КАК ФАКТОР МОДЕРНИЗАЦИИ ОБРАЗОВАНИЯ В СОВРЕМЕННОМ ТЕХНИЧЕСКОМ УНИВЕРСИТЕТЕ

В статье акцентируется внимание на некоторых аспектах проблемы модернизации образования в современном техническом университете путем усиления его гуманитарной составляющей.

Ключевые слова: технический университет, университетское образование, модернизация, трансформация образования, гуманитаризация, гуманитарные науки.

N. Chenbay

HUMANITARIZATION AS A FACTOR OF MODERNIZING EDUCATION IN A MODERN TECHNICAL UNIVERSITY

The article highlights some aspects of the modernization of education in the contemporary technical university by strengthening its humanitarian component.

Key words: Technical University, university education, modernization, transformation of education, liberalization, humanities.

УДК 291.11

І.В. Шавріна

РЕЛІГІЯ І КУЛЬТУРА: ФОРМИ ТА ОСОБЛИВОСТІ ВЗАЄМОЗВ'ЯЗКУ

Київський національний університет імені Тараса Шевченка

Анотація. У статті аналізуються головні характеристики функціонування культури і релігії на межі XIX – XX ст.

Ключові слова: культура, релігія, мистецтво, соціум, людина, особистість, добро, зло, моральність, перехідна доба, історичний рух, деструкція.

Актуальність теми

Проблема ідентифікації суспільного розвитку є актуальною для України. Сьогодні українське суспільс-

тво повинно виробити національну ідеологію, відшукати шляхи для відродження науки та культури, для подолання міжконфесійних протистоянь. Для обґрун-

тування методології щодо дослідження цих проблем, для розробки цілей та шляхів розвитку сучасного українського суспільства, вочевидь, слід спиратися на досягнення філософської й релігієзнавчої думки як у минулому, так і в сучасності. Філософсько-релігієзнавчі традиції демонструють нам багато положень, які є актуальними для сучасного теоретичного пошуку. У цьому контексті слід звернутися до спадщини тих філософів, які розглядали проблеми перехідної доби. І якщо йдеться про перехідні процеси, тоді важливим є розгляд культури і релігії на межі XIX–XX ст. Саме на межі XIX–XX ст. можна побачити процеси переходу в їх тотальному висвітленні, тобто як такі, що мають своє втілення на різних рівнях: на рівні суспільства, культури, релігії, мистецтва, особистості та ін. І цей період не є просто перехідним етапом в історії певного суспільства, наприклад України чи Польщі, йдеться про перехідний етап у світовій історії. Тобто, можна говорити про перехід на рівень цивілізації. Саме тому, в цьому випадку, в характеристиці переходу можна дотримуватися точки зору П. Сорокіна [9] – з одного боку, й Е. Тоффлера [11; 12; 13] – з іншого боку, які констатували процес переходу як такий, що глобально розгортається, і який перший дослідник характеризував як перехід до нової «ідеаційної» культури, а другий – як перехід до постіндустріальної цивілізації. І перший, і другий мислитель не називають конкретного терміну переходу, йдеться про перехід, що буде розгортатися впродовж XX століття. Наші уявлення в сьогоденні – це наслідки такого переходу, отже вони є мінливими і невідзначеними, а тому і виникає необхідність розкриття їх перехідного сенсу. Природно, що аналіз перехідної доби межі XIX – XX ст. і межі XX – XXI ст. потребує додаткових зусиль. А саме – порівняння цих періодів із попередніми перехідними епохами, виявленням зв'язків між релігійним світоглядом, який завжди актуалізується у перехідну добу, релігійною філософією і культурою.

Сьогодення України характеризується протиріччями у багатьох галузях – економічній, політичній, соціальній та в багатьох сферах – культурній, релігійній, літературно-мистецькій. Стан сучасного українського соціуму свідчить й про розмитість таких понять, як «добро» і «зло», «герой» і «натовп», «творчість» і «повсякденність» та ін. Перехідна доба як така нівелює багато концептів, категорій та понять у суто теоретичному плані та знищує їх змістовну наповненість у життєдіяльності соціуму і людини. У зв'язку з цим, актуальним є дослідження особливостей Срібного віку, тобто тієї доби, яка репрезентує саме добу перехідного плану та являє собою згусток протиріч – соціально-політичних, релігійно-містичних, етичних і естетичних. Проблемне поле російської філософії, місце та значення доби Срібного віку в духовній культурі людства, надлогічний і над-систематичний характер самого типу філософування, який обумовлює певне світосприйняття, аналізувалися в працях таких відомих дослідників, як С. Аверінцев, Г. Аляєв, В. Асмус, В. Горський, В. Зеньковський, М. Карпенко, Л. Конотоп, Т. Мотренко, С. Переход, О. Петров, Є. Рашковський, Є. Трубецькой, Л. Шапошников, З. Швед, С. Хоружий та ін.

Ступінь розробленості проблеми

Аналіз праць, які присвячені взаємодії культури й релігії загалом, а також особливостям функціонування культури та релігії Срібного віку зокрема, можна розподілити наступним чином. По-перше, це – ті праці загальнотеоретичного характеру, що розкривають особливості функціонування релігійного, естетичного, містичного, сакрального в культурі. По-друге, це праці, які безпосередньо стосуються релігійної й містичної проблематики в культурі Срібного віку. У зв'язку з цим, необхідно виділити такі напрями дослідження зазначеної проблеми: основи дослідження механізмів і функцій сакрального в культурі (Ж. Батай, М. Вебер, М. Гайдеггер, Е. Дюркгайм, О. Лосев, М. Мосс та ін.); питання щодо взаємодії сакрального і естетичного (В. Асмус, М. Бахтін, Ж. Дельоз, Ж. Дерріда, Ю. Лотман та ін.); аналіз зв'язку ідей російської релігійної філософії з художньою культурою Срібного віку (І. Кондаков, Т. Лузіна, Л. Рапацька, Г. Стернін та ін.). Окрім того, слід виділити праці, що мають безпосереднє відношення до доби Срібного віку – це праці М. Бердяєва, З. Гіппіус, І. Ільїна, Д. Мережковського, Г. Флоровського та ін.

Так, у збірці праць В. Асмуса «Філософія і естетика російського символізму» [1], у працях Ю. Лотмана [7], Б. Успенського [14; 15] особлива увага приділяється формам та особливостям функціонування релігійної компоненти в культурі. Однією з праць, що привертає дослідницьку увагу є «Небожественне сакральне» [5] С. Зенкіна. На думку дослідника, концепт «сакрального» – це форма взаємодії між соціумом і трансцендентними силами. У семіотичному плані автор розділяє два поняття – «релігійне» і «сакральне». Сакральне виробляється як конвенціональна система взаємодії, а релігійне – як односторонній акт настанов Бога, яким підкорюються всі члени соціуму. З іншого боку, С. Зенкін розводить ці два поняття в зоні простору, де є дискретне (релігійне) і континуальне (сакральне) функціонування. Сакральне є сферою континуального, протилежним дискретності понятійного мислення людини. Континуальність сакрального наближує його до тілесності, що теж не можна звести до логіки дискретних елементів. Сакральне і тілесне, як і все континуальне, чинить спротив історичному і створює особливу темпоральність. На думку автора, сакральне чинить спротив історичному осмисленню – це найбільш антиісторичний елемент людської дійсності. Це проявляється у часі, але чинить спротив цьому часу, замінює логіку подій та епістемологічних розривів континуальною течією енергій. Навіть у розвинутих, інтелектуально обґрунтованих релігіях, сакральне погано мириться з історичним рухом: воно або примушує обмежувати цей рух циклічним коловоротом міфу, або, як у християнському монотеїзмі, позначає своєю енергією одну виняткову подію, таким чином, запускає історичний процес, який остаточно призведе до раціоналізації та секуляризації культури, до «розчаклування світу» [5]. Усі ці підходи є актуальними для всіх культур і релігій, у тому числі й для культури й релігії Срібного віку.

Метою статті є аналіз механізмів взаємодії між релігією і культурою та особливостей їх функціонування в культурі Срібного віку.

Срібний вік російської культури характеризується неусвідомленою тривогою, передчуттям катастрофи, відчуттям трагічності буття, знищенням усталених цінностей, що пронизують філософсько-релігійну творчість представників російської традиції філософування кінця XIX – початку XX ст. Взаємодія культурних практик, мистецтва, повсякденного життя з релігійним досвідом, сакральними і містичними переживаннями є такою основою, яка надає соціокультурну та естетичну забарвленість добі Срібного віку. У сьогоденні й культурі Срібного віку можна провести паралелі – знищуються існуючі системи цінностей, змінюються системи понять і категорій, формується нова культура перехідної доби. Відтворення ідеологічних гасел вже не є правом тільки влади і офіційної релігії, воно розповсюджується на всіх членів суспільства. Тобто, і сакральне в такій ситуації не перестає вироблятися, але цей процес переходить у повсякденність, втрачає традиційні механізми, що не дають розвинути «негативному сакральному» (Р. Отто). Якщо в добу Срібного віку хворобливість соціальним трансформаціям надав перехід від традиціоналізму до буржуазного мислення, то межа XX – XXI ст. характеризується поглибленою кризою людини, її суб'єктивності. Ця криза, на думку багатьох мислителів Заходу, пов'язана з радикалізацією споживачького суспільства, його перетворенням у «суспільство вистави» [3; 4].

Така втрата колишніх моделей ідентичності призводить до духовної кризи суспільства. Знищення та розпад традиційних соціальних і політичних структур, що є характерним для перехідних періодів суспільного руху, з особливою силою проявилися в сучасній Україні. Саме в такі періоди заради створення цілісної картини світу відбувається актуалізація міфотворчих здібностей свідомості людини і виникає реальна загроза монополізації «образу світу» або державною владою, або інституційною церквою. Таким чином, дійсна фрагментація соціальних та індивідуальних практик формування свідомості й чисто формальна єдність людей призводить до посилення впливів радикальних релігійних груп, а також до особливої напруги, до непорозуміння між членами різних конфесій. Сьогодні усвідомлюється й криза цілісної ідентичності в такий же спосіб, як вона усвідомлювалася в добу Срібного віку. Так, особливо чітко це можна побачити в процесах взаємодії тогочасного образотворчого мистецтва з філософією, релігією, повсякденністю, індивідуальною свідомістю. Митці демонстрували свої уявлення про демонічні сили, що володіють світом, природою, культурою та душами багатьох людей на цій грішній Землі. Не випадково російські мислителі звертаються до естетики романтизму, яка постійно апелює до подвійності у світі, тобто довічної антиномії полярних початків, що володарюють Всесвітом – «добро» і «зло», «світло» і «пітьма», «Божественне» і «диявольське». «Диявольське» – це особлива негативна енергія, енергія хвороб, смерті, знищення, заперечення, повної деструкції всього й

всіх, й ця енергія, за своєю суттю, є енергією хтонічною. Вона пов'язана з сакралізацією потойбічних сил, Божественного, якому надається інший план у відношенні до офіційної релігії. Така «іншість» пов'язана з уявленнями про подвійність «природи» людини, її тінювих, суто негативних, аморальних характеристик, що реалізуються незалежно від її волі й, навіть, знаходяться у протиріччі до неї. Ця «іншість» функціонує в народній традиції як архетипи «колективного несвідомого», що панують над людським початком. Поняття «диявольського» пов'язано з негативною енергетикою, але вона може бути як творчою (йдеться про творення культури, розмаїття культурних смислів), так і деструктивною (коли вона знищує і культуру, і культурні цінності). Окрім того, слід виділити ще один аспект цієї проблеми – естетизацію негативного в культурі – хвороби, смерть, зневіра, нищість, заперечення та ін., що характеризує наявні тенденції в культурі XX – початку XXI ст.

Слід зазначити, що відбувається й процес «перегортання» звичної системи цінностей, коло добро постає злом, і навпаки. Зло привертає увагу завдяки своїй сміливості, прагненням до деструкції в усьому – в соціумі, у культурі, релігії, у повсякденному житті людини. У російській традиції філософування – у М. Бердяєва, С. Булгакова, В. Соловйова, П. Флоренського та ін. – «диявольський» початок асоціюється з початком творчості, також він є імпульсом для обґрунтування вчення про теургію як Божественну творчість.

Поруч із негативом як таким, наприклад, у творчості В. Соловйова, слід виділити і вчення про прекрасне, що постало на ґрунті його метафізики та базується на тотожності істини, добра і краси. На думку російського філософа, наша свідомість постійно стикається з недовомленістю Універсуму, іншої людини і нерозумінням самої себе. Це виявляється в постійних пошуках у самому бутті, прагненні відшукати у бутті живих людей, здатних зрозуміти та відчутти одне одного. У російських філософів (В. Соловйова, Є. Трубецького, С. Булгакова) тріада схоластики – істина, добро і краса є найголовнішим висвітленням нашого прагнення символічно показати цю недовомленість Універсуму, яка є важливою для кожної людини. Істина – це Універсум, добро – це процеси людського спілкування, краса – виявляється та реалізується в процесах чуттєвого сприйняття. А релігійний досвід є невід'ємною частиною прагнення розкрити та об'єднати у наших думках цей рідний для нас Універсум.

В. Соловйов концептуально розробляє проблему всеєдності та християнської моральності й відходить від традиційного для Росії тлумачення морального виправдання краси. Але, з іншого боку, він не тяжіє до нігілізму, вельми популярному в XIX ст. Тобто, краса – це визначний світовий принцип, що єднає матеріальне і духовне, високий початок і нищість, християнство і язичництво, досконале і недосконале. Усі ці положення російського філософа, в подальшому, реалізуються та обґрунтовуються в естетиці російського символізму. Підхід В. Соловйова – це всеохоплюючий синтез теоретичного знання і практичного життя, спрямованість

його філософського пошуку на досягнення Божественної всеєдності. Слід підкреслити, що важливим принципом для дослідження творчості російського мислителя є те, що «Боголюдство для В. Соловйова є переборенням розколу між сутністю та існуванням. Це шлях до цілісного знання та цілісного буття. У реалізації Боголюдства виокремлюються онтологічний, антропологічний та історичний аспекти. Онтологічно – це реалізація всеєдності буття. Антропологічно – втілення людської індивідуальності. Історично – шлях втілення людської сутності, саме в цьому і полягає сенс історії» [6, с. 72].

Видатний мислитель М. Бердяєв також надає важливого значення такому аспекту всеєдності як непо-рушний зв'язок мікро – і макрокосму. У своїй рішучий, гострій і полемічній манері філософ у праці «Смисл творчості» зазначає: «Індивідуалізму метафізично протистоїть універсалізм, космізм. Це – органічне протистояння. Самосвідомість людини як мікркосму, усвідомлення органічної приналежності до космічної ієрархії – ось свідомість, яка виключає всілякий індивідуалізм та відокремленість. Суспільність є тільки частковим випадком універсалізму, тільки одним із виявів космічної спільності людей» [2, с. 480].

Реалізація космічної єдності та універсалізму органічно пов'язана з творчістю людини, з глибинними характеристиками внутрішнього «я» людини. У такий спосіб, завжди актуальна проблема людини розглядається М. Бердяєвим з точки зору вічності, нерозривного та універсального зв'язку людини з Абсолютом як центральним моментом у всеєдності макрокосму. Виділена сторона цього універсалізму полягає у власній активності людини. У творчості людина реалізує свій глибинний, всесвітній вимір – свободу і духовність, як власну відповідність Абсолюту.

Головним у цьому процесі є перетворення дійсності, перехід до реальності завдяки творчій діяльності («вільній теургії»). Поняття «вільна теургія» активно використовується М. Бердяєвим, який, як і В. Соловйов, прагне до нової релігійної синтези як засобу для перетворення світу, подолання всіх його недосконалостей. Мислитель використовує вже позначену тріаду – універсалізм, естетизм, синтетизм. Синтетизм й виступає основою вільної творчості, а в якості своєї мети обирає досягнення та реалізацію універсальної всеєдності. У такий спосіб, творчість є релігійною, чимось подібною до релігійної дієвості.

М. Бердяєв встановлює відповідність Старого Завіту – Новому і відповідність між двома релігійними епохами – добою Закону і добою Спокути. Мислитель виділяє майбутню, третю добу – добу піднесення людини до Бога, тобто добу Творчості як такої. І ця доба, на його думку, повинна мати власне Одкровення – Одкровення Святого Духу, але його джерелом буде вже не Бог, а людина, яка співпрацює з Богом і підноситься до Нього завдяки своїй духовній творчості. Отже, творчість визначається М. Бердяєвим не тільки як суто релігійна діяльність людини, але й як всеохоплююча діяльність, що об'єднує всі сфери життєдіяльності людини; об'єднує головні якості Бога і людини, тобто об'єднує їх духовно.

М. Бердяєв протиставляє традиційним філософським підходам – раціональному, скептичному та

ін., творчу філософію, що ґрунтується на інтуїції й натхненні. Творчості надається духовне осмислення, вона знаходиться на одному рівні з релігією. Філософ, фактично, отожднює релігію і творчість, проводить паралелі між творчим досвідом, творчим переживанням і християнською молитвою та практикою аскези. Вони містять у собі екстатичне переживання, екстатичний стан, метою якого є катарсис. М. Бердяєв також обґрунтовує проблему «релігійного смислу творчості», такий смисл є новим одкровенням Святого Духу, на відміну від традиційного розуміння творчого процесу як спрямованого на дійсність, на світ речей. Філософ є прибічником діонісійського початку, прибічником натхнення та інтуїції. Він наголошує на існуванні аполонівського і діонісійського начал у творчому процесі, як наявності в них суб'єктно-об'єктних відносин. І якщо у диференційованій культурі такий розподіл на суб'єкт і об'єкт існує, що дозволяє людині створювати культурні цінності, але які є далекими від «духу життя», то у релігійній творчості об'єкт розчиняє у собі суб'єктивність і тоді неможливо створювати культурні цінності, але створюється найголовніше – буття в широкому сенсі та буття людини.

Висновки

Межа XIX – XX ст. є підтвердженням унікальності, неповторності та своєрідності філософсько-релігійних та культурних обґрунтувань. Як і культура доби Середньовіччя, тогочасна російська культура була не тільки дуальною, а підкреслено дуальною, вона, взагалі, виключала будь-які проміжкові, нейтральні сфери. Саме в цьому й виявляється її неподібність до інших культур. Необхідно визначити естетичну компоненту в культурі Срібного віку, яка теж є типовою для середньовічної культури. З одного боку, існують естетичні теорії, що постали основою для синтетичних пошуків в образотворчому мистецтві, в літературі, особливо в поезії. З іншого боку, такі пошуки ґрунтуються на філософському знанні, релігійному одкровенні, сакральному і містичному началах. І В. Соловйов, і М. Бердяєв, як і багато російських мислителів цього періоду, прагнуть подолати розрив між духовністю світу і духовністю людини. І, водночас, російська релігійна філософія прагне вирішити головне питання історичного руху людства – виявити реальні шляхи для його порятунку, вирішити питання щодо призначення людини, сенсу її буття в світі. Але, на відміну від ортодоксального богослов'я, російська релігійна філософія Срібного віку вирішувала цю проблему не стільки в сфері моралі та моральності, оскільки в сфері творчості, яка містить у собі інтелектуальне творення, духовне і моральнісне вдосконалення, мистецтво. Релігійно-естетичні побудови в межах культури Срібного віку розкриваються через філософські теорії та концепції, а також завдяки особистісним якостям філософів. Такий особистісний підхід, на нашу думку, є важливим у тому плані, що особливістю тогочасного стилю філософування була не розумова, а духовна причетність мислителя до відповідних явищ та подій в соціумі, політиці, культурі, релігії, мистецтві, ставлення до них з позицій своєї совісті.

В. Соловйову і М. Бердяєву вдалося реалізувати філософсько-релігійну синтезу. Вони аналізують питання щодо смислу буття, його духовної наповненості, проблему призначення людини, питання про кінець людської історії та ін., які є релігійними за своєю суттю. Поруч із релігійною проблематикою, вони, як і більшість російських мислителів, переходять від наукового обґрунтування до міфопоетичної оповіді з включенням особистих думок, мрій, переживань та ін. Аналогічні процеси відбуваються і в тогочасній богословській літературі.

Список літератури

1. Асмус В.Ф. Философия и эстетика русского символизма / В.Ф. Асмус. – М. : Либроком, 2013. – 90 с.
2. Бердяев Н.А. Философия свободы. Смысл творчества / Н.А. Бердяев. – М. : Правда, 1989. – 608 с. (Серия: «Из истории отечественной философской мысли». Приложение к журналу «Вопросы философии»).
3. Бодрийяр Ж. Общество потребления. Его мифы и структуры / Ж. Бодрийяр ; [пер. с фр., послесл. и примеч. Е.А. Самарской]. — М. : Республика; Культурная революция, 2006. – 269 с. (Серия: Мыслители XX века).
4. Дебор Г. Общество спектакля / Г. Дебор ; [пер. с фр. С. Офертаса и М. Якубович]. – М. : Изд-во «Логос», 1999. – 224 с.
5. Зенкин С.Н. Небожественное сакральное: теория и художественная практика / С.Н. Зенкин. – М. : РГГУ, 2014. – 537 с.

6. Конотоп Л.Г. Слов'янська релігійна філософія: головні особливості та динаміка руху ідей / Л.Г. Конотоп, З.В. Швед. – К. : Літера ЛТД, 2006. – 320 с.

7. Лотман Ю.М. Семиосфера. Культура и взрыв. Внутри мыслящих миров. Статьи. Исследования. Заметки (1968—1992) / Ю.М. Лотман. – СПб. : «СПБ- Искусство», 2001. – 681 с.

8. Мерщій Т.В. Інтеракція культур в умовах інформатизації суспільства / Т.В. Мерщій. – Серія : Філософія. Культурологія. – № 2 (22), 2015. – С. 127 – 130.

9. Сорокин П. Человек. Цивилизация. Общество / П. Сорокин ; [пер. с англ]. – М. : Политиздат, 1992. – 524 с.

10. Тиллих П. Избранное : Теология культуры / П. Тиллих ; [пер. с нем.] – М. : Юрист, 1995. – 327 с.

11. Тоффлер Е. Третья Хвиля / Е. Тоффлер. – К. : Вид. дім «Всесвіт», 2000. – 480 с.

12. Тоффлер Э. Шок будущего / Е. Тоффлер. – М. : АСТ, 2001. – 560 с.

13. Тоффлер Э. Третья волна / Е. Тоффлер. – М. : АСТ, 2004. – 784 с.

14. Успенский Б.А. Семиотика истории. Семиотика культуры / Б.А. Успенский. – Избранные труды, том 1. – М. : Издательство «Гнозис», 1994. – 432 с.

15. Успенский Б.А. Ego Loquens. Язык и коммуникационное пространство / Б.А. Успенский. – М. : РГГУ, 2007. – 320 с.

16. Шоріна Т.Г. Людина в ірраціональному суспільстві : об'єкт чи суб'єкт діяльності? / Т.Г. Шоріна // Вісник Національного авіаційного університету. – Серія : Філософія. Культурологія. – № 1. – 2004. – С. 95-103

И.В. Шаврина

РЕЛИГИЯ И КУЛЬТУРА: ФОРМЫ И ОСОБЕННОСТИ ВЗАИМОСВЯЗИ

В статье анализируются основные характеристики функционирования культуры и религии на рубеже XIX - XX вв. и на рубеже XX - XXI вв. Эти процессы сравниваются с современными особенностями культуры и религии в украинском социуме. Методологической основой являются труды В. Асмуса, П. Сорокина, Э. Тоффлера, Г. Аляева и др. Вышеупомянутые периоды рассматриваются как переходная эпоха в историческом движении не только определенного социума, но и всего человечества, что и окрашивает культуру и религию определенной направленностью к деструкции, негативному как таковому. Особое внимание уделяется взглядам В. Соловьева и Н. Бердяева.

Ключевые слова: культура, религия, искусство, социум, человек, личность, добро, зло, нравственность, переходная эпоха, историческое движение, деструкция.

I. Schavrina

RELIGION AND CULTURE: FORMS AND PECULIARITIES OF RELATIONSHIP

This article analyzes the main characteristics of the functioning of culture and religion on the verge of XIX - XX and XX-XXI centuries. These processes are compared with the modern features of culture and religion in the Ukrainian society. The methodological basis is the views of V. Asmus, P. Sorokin, E. Toffler, H. Aliayev and others. The above-mentioned periods are considered as a transitional era in the historical movement not only of a certain society, but of all mankind, that turns the culture and religion towards the particular orientation to destruction, negative as it is. Particular attention is paid to the views of V. Soloviov and N. Berdiaev.

Key words: culture, religion, art, society, people, person, goodness, evil, morality, transitional era, the historical movement, destruction.

УДК: 82-31 (73) (045)

О.Г. Шостак

ОПОЗИЦІЯ «СВІЙ – ЧУЖИЙ» У СПРИЙНЯТТІ НАЦІОНАЛЬНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ КОРИННИХ ЖИТЕЛІВ ПІВНІЧНОЇ АМЕРИКИ

Національний авіаційний університет

Анотація. У статті досліджується специфіка виявлення опозиції «свій-чужий» у процесі формування національної ідентичності корінних народів Північної Америки. Аналізуються шляхи привласнення мейстримною американською культурою рис національної і культурної ідентичності американських індіанців. Стаття містить маловідомі історичні матеріали про становлення США і Канади як держав.

Ключові слова: корінні жителі Північної Америки, американські індіанці, перші нації Канади, національна ідентичність, опозиція «свій – чужий», культурні і національні цінності, спортивні маски, традиціоналісти.

Вступ

Привілейоване місце західного світосприйняття, звеличення європейських цінностей, уніфікація західної системи знання як універсальної, ставлення до представників не-європейських цивілізацій як до

меншовартісних, підпорядкованих Інших (чужих) зумовило етнічну кризу XX століття. Основну суть цієї кризи філософська думка пояснює як «переоцінку цінностей і пере-розташування складових її духовного ядра» [1, с. 7]. Криза ідентичності